

na polju antike radi *V. Hoffiller*. Ističu se i radovi *S. Vukovića* u Vindiji te *G. Novaka* na Hvaru (Grapčeva i Markova špilja).

A. se naglo razvija nakon II. svj. r. Neki muzeji dobivaju bolje prostore (Arheološki muzej u Zagrebu), a za neke su podignuta nova zdanja (Arheološki muzej u Zadru, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, Gradski muzej u Šibeniku). U Zadru pri novoosnovanom Filozofskom fakultetu utemeljena je katedra za arheologiju 1956. U zavodima za zaštitu spomenika kulture formiraju se arheol. odjeli koji obavljaju istraživanja i zaštitu arheol. baštine. Osnivaju se novi časopisi koji su u cjelini ili djelomično posvećeni arheologiji. God. 1969. obnavlja se rad Hrvatskoga arheološkog društva koje sustavno promiče arheologiju pojedinih regija na skupovima a rezultati se objavljuju u izdanjima Hrvatskoga arheološkoga društva.

Od prapov. lokaliteta istraživani su Vaternica, Vindija, Vučedol, Kompolje, Danilo, Bribir, Smilčić, Cetina te otoci Brač, Hvar, Korčula i dr. Od ant. lok. važna su istraživanja u Varaždinskim Toplicama, Vinkovcima, Osijeku, Bribiru, Ninu, Zadru, Danilu kod Šibenika, Dioklecijanovoj palači, Saloni, Issi, Naroni, Dubrovniku, Brijunima, Puli, Poreču i dr. Brojna su bila istraživanja starokršć. bazilika u ant. gradovima i izvan-gradskim područjima. Srednjovj. istraživanja provodila su se u Biskupiji kraj Knina, Sv. Spasu na vrelu Cetine, Ninu, Solinu, Bijačima, Dubrovniku i dr. te brojnim nekropolama iz perioda seobe naroda i starohrv. doba. U poslijeratnom periodu djeluju brojni istaknuti istraživači: *M. Abramić, E. Dyggve, S. Gunjača, Z. Vinski, M. Gorenc, B. Vikić, K. Vinski-Gasparini, S. Dimitrijević, N. Majnarić-Pandžić, I. Mirnik, D. Rendić-Miočević, M. Suić, I. Marović, Š. Batović, J. Belošević, D. Jelovina, M. Zaninović, J. Medini, N. Cambi, Z. Gunjača, Z. Brusić* i dr.

LIT.: *Š. Ljubić*, O napretku arheološke znanosti u našoj hrvatskoj zemlji, Rad JAZU, 1886. — *F. Bulić*, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij, Zbornik Matice hrvatske, Zagreb 1925. — *V. Hoffiller*, Arheologija u Hrvatskoj u zadnjih dvadesetpet godina, Obzor — Spomen knjiga 1860—1935, Zagreb 1935. — *Lj. Karaman*, Rad na polju klasične arheologije u Dalmaciji u razdoblju od sredine prošlog vijeka do danas, ibid., Zagreb 1935. — *Š. Batović*, Razvoj istraživanja prapovijesti u Dalmaciji, Rađovi. Filozofski fakultet — Zadar, 1963, 2. — *Ž. Rapanić*, Postanak arheoloških društava, njihova uloga u razvitku arheologije u Hrvatskoj, Zagreb 1981. — *M. Zaninović*, Antička arheologija u Hrvatskoj, Opuscula archaeologica, XI—XII, Zagreb 1987.

R.

ARHEOLOŠKI MUZEJ → PULA, SPLIT, ZADAR, ZAGREB

ARHITEKTURA, časopis Saveza arhitekata Hrvatske. Izlazi u Zagrebu od 1947. Objavljuje članke o arhitektonskim i urbanističkim ostvarenjima, problemima zaštite spomenika kulture, o industrijskom oblikovanju, ekologiji, prometu u gradovima, lik. zbivanjima. U tematskim brojevima razmatra se suvremena arhitektura i urbanizam u nas, očuvanje krajolika, graditeljske baštine, podizanje industrije, obnova gradova i dr. Dosadašnji glavni urednici: *N. Šegvić, V. Antolić, K. Filipović, Z. Bregovac, Z. Kolacio, V. Delfin, T. Petrović, S. Dakić i M. Hrčić*. Tiskana je bibliografija »Arhitekture« 1947—72 (1972, br. 116) i 1973—1982 (1982, br. 180—181). Četverobroj 1986. donosi prvi sustavni prikaz arhitekture u Hrvatskoj 1945—85. Z. Kol.

ARISTODIJE, slikar i zlatar (Zadar, XII—XIII. st.), podrijetlom iz Apulije. Spominje ga Toma Arhidakon u djelu *Historia Salonitana*. Pripisuju mu se minijature u *Miroslavljevu evanđelju*, koje je radio u suradnji s bratom *Matejem*.

LIT.: *C. Fisković*, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959.

ARMANDA, Niko, arhitekt i slikar (Dubrovnik, 5. XII. 1899 — 7. XI. 1981). Visoku tehničku školu završio u Pragu. God. 1928—44. projektant novogradnji i regulacije grada Splita, 1945—66. predaje na Srednjoj tehničkoj školi u Splitu. Piše teoretske i polemičke članke u »Novom dobu«, »Jadranskoj pošti«, »Arhitekturi«, »Tribini« i »Hrvatskom glasniku« (Split) u kojima zagovara suvremenu funkcionalističku arhitekturu kubističkoga smjera pod utjecajem A. Loosa i Le Corbusiera. Autor desetak stambenih kuća u Splitu. Od 1937. bavi se slikarstvom. Samostalno izlagao 1961, 1968. i 1974. Piše stihove i putopise.

LIT.: *V. Vučetić*, U posjetu Niki Armandi, slikaru i pjesniku, Slobodna Dalmacija, I. IV. 1977. D. Kt.

ARMIRIGUS, graditelj (druga pol. XIV. st.). Sagradio gotičku kapelu Sv. Antuna Opata u Žminju, s natpisom na pročelju: »...Magister Armirigus fecit hac ecclesia...« i god. 1381. Kapela je jednobrodna građevina sa četverokutnom ugrađenom apsidadom, bačvastim šiljastim svodom; u uzdužnim su zidovima pravokutne niše.

A. ARON, *Glumica*. Osijek, Galerija likovnih umjetnosti

LIT.: *M. Prelog*, Pred umjetničkom baštinom Istre, u knjizi: Istra, prošlost-sadašnjost, Zagreb 1969, str. 179. B. F.

ARNAUTOVIĆI, naselje kraj Visokoga u BiH. Tu su franjevci 1339/40. osnovali bosanski vikarijat i sagradili gotičku crkvu Sv. Nikole. U njoj su krunjeni bos. kraljevi, a ispred oltara pokopani su ban Stjepan II. Kotromanić i kralj Tvrtko I. Za provala Eugena Savojskoga 1697. crkva je spaljena i nije više obnovljena. Drži se da je dubrovački slikar L. Dobričević 1459/60. radio tri poliptiha za tu crkvu.

LIT.: *J. Kujundžić*, Crkva Sv. Nikole u Visokom, Dobri pastir, 1970.

R.

ARNOLD, Franjo, graditelj (Varaždin, oko 1805—1870). Javlja se u dokumentima od 1831. Gradio i pregrađivao privatne i javne zgrade u Varaždinu, Varaždinskim Toplicama, Peterancu (1836), Koprivnici, Koprivničkim Bregima (1843) i u Križevcima, gdje je 1843—45. u klasicističkom stilu pregradio i obnovio grkokatolički biskupski dvor. God. 1850. surađivao u Varaždinu na preuređenju palače Erdődy-Patačić za vojarnu.

LIT.: *M. Mirković*, O spajanju unutarnje varoši i gradskih predgrada u Varaždinu, Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin, 1962—63, 2—3. — *M. Ilijanić*, Dokumentacija adaptacije gradske vijećnice u Varaždinu, Zbornik zaštite spomenika kulture (Beograd), 1964, 15. — *L. Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, 1971, str. 101. — *I. Lentić-Kugli*, Varaždin, povijesna urbana cjelina grada, Zagreb 1977, str. 87. — *Ista*, Varaždinski graditelji i zidari 1700—1850, Zagreb 1981. I. L. K.

ARON, Anton, slikar (Osijek, 30. IX. 1859 — Leipzig, 31. X. 1920). Slikarstvo je učio u Budimpešti i Münchenu. Do posljednjih godina stoljeća izlaze u Zagrebu, nakon toga živi u Njemačkoj. U duhu münchenskoga akademskog realizma slika motive iz nar. života sjev. hrv. krajeva. Sudjelovao je na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. Njegova se djela nalaze u galerijama u Vukovaru (*Starica*, 1881), Osijeku (*Ciganka*, 1876; *Glumica*, 1879), Zagrebu (*Sljepica*, 1888) i u priv. zbirkama.

LIT.: *V. Lunaček*, Izložba učenika zagrebačke akademije umjetnosti u Ulrichovom salonu, Obzor, 1922, 195. — Slikarstvo XIX stoljeća u Hrvatskoj (katalog), Zagreb 1961. — *O. Švajcer*, Pregled likovne umjetnosti u Osijeku u 19. st., Osječki zbornik, 1977. O. Šr.

ARS, naziv biblioteke pokrenute 1936. u Zagrebu sa zadaćom da prikaže stanje hrv. umjetnosti. Uređivali su je Z. Vojnović, J. Konjović, Z. Munk i V. Weinert. Objavila je knjigu *Hrvatska grafika danas* 1936, prvu te vrste u

Hrvatskoj. Knjiga sadržava 70-ak reprodukcija, članak Z. Vojnovića o hrv. grafici i kratke biografije umjetnika.

ARS 37, revija za kritiku, teoriju i povijest umjetnosti. Izlazila je u Zagrebu od siječnja do travnja 1937 (4 broja); izdavač Biblioteka ARS, odgovorni urednik Z. Vojnović. Objavila je članke K. Hegeđušića, G. Gamulina, O. Švajcera, Lj. Babića i dr.

ARS HISTRIAE, izložba likovnih umjetnika koji su rođenjem ili djelovanjem povezani s Istrom. Prvi put održana 1970, do 1972. anale, 1974–88. bijenale. Osnivači su Narodni muzej Labin, Zavičajni muzej Rovinj i Obalne galerije Piran; u organizaciju se 1974. uključuju Pula i Pazin, 1976. Poreč a od 1980. Obalne galerije Piran više ne sudjeluju. Izložba je važna za oživljavanje i razvitak lik. života Istre.

LIT.: *Ars Histriae XI* (katalog), Poreč 1988.

ARSIA → RAŠA

ARSOVSKI, Mihajlo, grafički oblikovatelj (Skoplje, 9. VII. 1937). Studirao je arhitekturu, potom povijest umjetnosti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Grafičkim oblikovanjem se bavi od 1959; oblikovao je plakate za festivale studentskih kazališta i Galeriju Studentskoga centra u Zagrebu. God. 1964. oblikuje »Studentski list« a od 1968. »Polet«. Naslovnim stranicama i prijelomom časopisa »Razlog« (1966) unosi nova grafičko-oblikovna shvaćanja u našu sredinu. U seriji plakata za western-filmove (1966) minimalnim sredstvima postiže izvanredan informacijski učinak. Za »Teatar ITD« u Zagrebu kreira 1964. sve materijale i vizualna obilježja (plakati, ulaznice, kalendari, diplome, interijer). God. 1972–76. grafički je oblikovao časopis »Teku«. Posebno se ističe letering zagrebačkoga aerodroma (1974), koji se odlikuje jasnim obavještajnim i duhovitim simbolima.

LIT.: Ž. Košević, Arsovski, *Novine SC*, 1972, 37. — Z. Maković, *Lijepo slovo*, Telegram, 1972, 40.

ARTUKOVIĆ, Lovro, slikar i grafičar (Zagreb, 31. V. 1959). Završio Akademiju u Zagrebu 1983 (A. Kuduz). Svoje figurativne slike, naglašena grafizma gradi na iskustvima stripa. Samostalno izlagao u Zagrebu (1985, 1987, 1988, 1989, 1990, 1992), Varaždinu (1988), Slavonskom Brodu (1989), te na izložbi »Retropop« u Zagrebu 1991.

LIT.: F. Vukić, Artuković (katalog), Zagreb 1987. — D. Glavan, *Lik i kako ga razlomiti* (katalog), Zagreb 1992.

ARUPIUM → PROZOR

ASSERIA → PODGRAĐE

ATLAGIĆA KULA → KULA ATLAGIĆA

AUER, Bela, arhitekt (Zagreb, 3. X. 1899 — 1. V. 1975). Sin je slikara Roberta Auera i slikarice Leopoldine Auer, rođ. Schmidt. Studirao je 1919–23. arhitekturu na Visokoj tehničkoj školi u Beču. Prva projektantska iskustva stekao je u ateljeu zagrebačkog arhitekta I. Fischera 1923–30; u to vrijeme radi i samostalno na nekim projektima (stambene zgrade u Jurišićevoj ul. 30 i Preradovićevoj ul. 5). God. 1930–36. vodi u Zagrebu vlastiti projektni atelje, 1936–42. zaposlen je kod Središnjeg ureda za osiguranje radnika (SUZOR), od 1946. radi u Arhitektonskom projektu zavodu (APZ) do njegova ukinuća 1951, a zatim do umirovljenja 1966. vodi Arhitektonsko-projektni biro »Auer«.

Projektirao je uglavnom stambene zgrade i obiteljske kuće, socijalno-zdravstvene ustanove i industrijske građevine; bavio se posebno unutrašnjom arhitekturom (knjižara »Minerva« u Zagrebu, 1930). Projektirao je u Zagrebu obiteljske kuće: Kleinkind, Vrhovac 6–8 (1927), Auer, Rokova ul. 13 (1929), Ružimski-Mayerhofer, Medveščak 78 (1934), Auer, Goljak 23 (1935); stambene višekatnice: Trg Petra Krešimira IV (1931), Derenčinova ul. 32 (1937), Šrotova ul. 35 (1962), Barčičeva ul. 10 (1965) te tipske zgrade na Volovčici i Borongaju (oko 1965). Nakon 1945. bavi se pretežno industrijskom arhitekturom: za Tvornicu lijekova »Pliva« u Zagrebu sagradio je nove pogone (hala Redox-elektrolize, 1960–64), vodio gradnju Tvornice boja i lakova u Skoplju i Svilarskog kombinata u Titovom Velesu. Među njegovim natječajnim projektima (neizvedenim) važniji su: zgrada Gradskih poduzeća u Zagrebu (1932), Narodni dom u Sušaku (1935, sa Z. Vrkljanom), Sokolski dom u Sarajevu (1935, sa Z. Vrkljanom), Željeznička stanica u Sarajevu (1936) i hotel »Terminus« u Dubrovniku (1954). Izradio je 1943–45. prostorno-urbanistički plan

M. ARSOVSKI, plakat za komediju *Kuzi, stari moj* Z. Majdaka

Varaždinskih Toplica i u okviru njega projekte za niz novih građevina. A. se formirao pod utjecajem ideja A. Loosa i zastupao moderna, arhitektonska načela; njegova obiteljska kuća građena 1929. jedan je od najranijih primjera »novoga stila« u arhitekturi u Zagrebu. Zadržao je kao osobno obilježje sklonost prema ekspresionističkim formalnim elementima, napose u projektima javnih građevina.

LIT.: A. Laslo, *Individualno stanovanje u Zagrebu od 1900 do 1940*, Arhitektura, 1983–84. Ž. D.

AUER, Ivo, slikar (Zagreb, 25. IX. 1898 — 8. III. 1970). Slikarstvo je studirao u Zagrebu (B. Čikoš-Sesija) i 1922–24. na Akademiji u Münchenu (H. Gröber). Radio je kao profesor crtanja na srednjim školama, pretežno u Zagrebu. Kopirao je freske u Srbiji, Makedoniji, Istri i u zagrebačkoj katedrali. Slikao je mrtve prirode, aktove (simbolika, mitologija) i dopadljive portrete (oko 240), u početku u tamnim tonovima, poslije u vedrijima. Samostalno izlagao u Zagrebu, Karlovcu, Varaždinu i Somboru.

LIT.: G. Gamulin, *Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća*, II, Zagreb 1988, str. 274. R.

AUER, Robert, slikar (Zagreb, 27. XI. 1873 — 8. III. 1952). Učio na Obrtnoj školi u Zagrebu, Umjetničko-obrtnoj školi u Beču i na Akademiji u Münchenu (1895). Izlagao u Münchenskoj Secesiji 1896; 1897. otvara sa svojom ženom Leopoldinom Auer-Schmidt priv. umjetničku školu u Zagrebu. Među polaznicima škole bili su T. Krizman i J. Bužan. Jedan je od osnivača »Lade« i Društva hrvatskih umjetnika. God. 1895. pomagao je V. Bukovcu pri slikanju zastora za Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu (*Hrvatski prepored*), a 1902. slika dekorativne kompozicije s B. Čikošem-Sesijom u SAD. Od 1905. nastavnik je na Obrtnoj školi, od 1918. profesor na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu. — U prvom razdoblju, na liniji Münchenskoga akademizma i secesije, A. pokazuje bogatstvo invencije i tematike (*Svečani dan*, 1898; *Prijateljice*, 1900; *Kraljica ruža*, 1902; *Arachne*, 1909). Poslije prelazi u maniru i rutinu te se ponavlja uz manje varijacije. Slika žanr-prizore, mrtvu prirodu, mondene ženske figure, dekoracije i alegorijske kompozicije. U portretima bilježi karakteristične pojedinosti i unutarnji izražaj (*Autoportret*, 1932). Posebnost su mu aktovi, akademski crtani i dopadljivi, topli, u boji kojom se približavaju ranim Bukovčevim djelima. Namaz je gladak, potez kista slobodniji a naglašeni su efekti svjetlosti i sjene (*Kod crvenog svjetla*, 1911; *Danae*, 1933; *Sa zrcalom*, 1933). Svojem načinom idealiziranog realizma bio je vrlo popularan u građanskom društvu svoga vremena. ilustracija na str. 32.

LIT.: I. Kršnjavi, *Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba*, HK, 1905. — A. Đurđić, *Kod Roberta Auera*, *Obzor*, 1906, 42. — K. Strajnić, *Slika jednog slikara. O Robertu Auera*, *Pokret*, 1922, 228. — I. Kršnjavi, *Robert Auer*, *Vijenac*, 1926, 11–12. D. Kt.

AUER-SCHMIDT, Leopoldina, slikarica (Beč, 1871 — Zagreb, 30. VI. 1963). Studirala je u Beču kod prof. F. Matscha. Od 1897. podučavala je u priv. umjetničkoj školi slikara R. Auera u Zagrebu. Prvi put je izlagala 1898. Bila je član Hrvatskog društva umjetnosti, Kluba likovnih umjetnica i »Lade«. Slikala je na malim formatima mrtve prirode, cvijeće, portrete djece i krajolike.

LIT.: M. Rački, *Prva izložba Kluba likovnih umjetnica u Paviljonu*, *Novosti*, 1928, 303. — I. Šrepić, *Impresije sa izložbe Kluba likovnih umjetnica*, *Jutarnji list*, 1935, 8534. V. T. K.

AUF-FRANIĆ, Hildegard, arhitektica (Zagreb, 15. XII. 1941). Diplomirala je u Zagrebu 1965. Bila je suradnica Majstorske radionice D. Galića